

Маріупольський
університет

Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України

Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції

Редакційна колегія:

Голова:

ТРОФИМЕНКО Микола, ректор Маріупольського державного університету, кандидат політичних наук, професор.

Заступник голови:

БУЛАТОВА Олена, перший проректор Маріупольського державного університету, доктор економічних наук, професор.

Члени редколегії:

МАРЕНА Тетяна, проректор з науково-педагогічної діяльності МДУ, кандидат економічних наук, доцент;

ТАРАСЕНКО Денис, директор навчально-наукового інституту управління МДУ, доктор економічних наук, професор;

ЗАДОРЖНА-КНЯГНИЦЬКА Леніна, декан психолого-педагогічного факультету МДУ, доктор педагогічних наук, професор;

КАЛІНІНА Світлана, в.о. декана економіко-правового факультету МДУ, доктор економічних наук, професор;

ПИРЛІК Наталія, в.о. декана факультету іноземних мов МДУ, кандидат філологічних наук, доцент;

КОНСТАНТИНОВА Юлія, в.о. декана історичного факультету МДУ, кандидат історичних наук, доцент;

МЕЛЬНИЧУК Ірина, в.о. декана факультету філології та масових комунікацій МДУ, кандидат філологічних наук, доцент;

БАЛАБАНИЦЬ Анжеліка, завідувачка кафедри маркетингу та туризму МДУ, доктор економічних наук, професор;

ОМЕЛЬЧЕНКО Володимир, професор кафедри менеджменту та фінансів МДУ, доктор економічних наук, професор;

ФУНТІКОВА Ольга, професор кафедри дошкільної освіти МДУ, доктор педагогічних наук, професор.

П 78 Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-8 грудня 2023 р. / за заг. ред. М. В. Трофименка : Маріуп. держ. ун-т. – Київ: МДУ, 2023. – 455 с.

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбулася 7-8 грудня 2023 року в Маріупольському державному університеті. У матеріалах конференції висвітлені проблеми і перспективи повоєнного розвитку України, роль університетів у забезпеченні поствоєнного розвитку України, питання поствоєнного світу в контексті спадщини минулого і історичних перспектив, проблеми формування новітніх механізмів міжнародного співробітництва, напрями трансформації системи менеджменту та фінансово-облікової сфери в умовах повоєнного відновлення та модернізації економіки України, проблеми трудових ресурсного і організаційно-економічного забезпечення поствоєнного розвитку України, екологічні та соціальні аспекти поствоєнного відновлення територій, вектори розвитку туризму та маркетингу у поствоєнний час, розвиток та практична реалізація правової доктрини в умовах поствоєнної розбудови України, стратегії розвитку іншомовної освіти для потреб поствоєнної розбудови і місце сучасних інформаційних і комунікаційних технологій в поствоєнному відновленні України.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами і перспективами поствоєнної розбудови України.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Список літератури

Галина Авдеева, Ельжбета Живуцька-Козловська. Проблеми використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві України та США. URL: <https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/564/633>

Гладкий Д. В. Особливості використання програми «eyeWitness to Atrocities» в Україні для фіксації воєнних злочинів РФ // Державна безпека України в умовах російської агресії: актуальні питання експертно-криміналістичного та науково-технічного забезпечення: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 серпня 2023 р.: Том 2. Київ : ІСТЕ СБУ, 2023. С.29-31.

Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ станом на 15.11.23. URL: <https://www.gp.gov.ua/>

Протокол Берклі. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).

Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів: цифровізація, інновації, перспективи. URL: <http://www.baltjapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/322/8791/18392-1>. (дата звернення: 15.11.2023).

УДК 327.82:339.54+347.73

Пожидаєва Марія,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
Маріупольський державний університет
m.pozhydaieva@mu.edu.ua
ORCID 0000-0003-2355-1131

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВИКОРИСТАННЯ ЗАМОРОЖЕНИХ РОСІЙСЬКИХ АКТИВІВ ДЛЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: ПРОПОЗИЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПАРТНЕРІВ

Відновлення та відбудови з поетапним підходом Україна потребує вже сьогодні, у реаліях правового режиму воєнного стану. Це є надзвичайно важливим для задоволення нагальних потреб громадян, зокрема відновлення енергетичної, житлової, критичної та соціальної інфраструктури України, відновлення базових послуг найбільш вразливим верствам населення, знешкодження вибухонебезпечних предметів, розвиток приватного сектору. За даними звіту, в основу якого покладена швидка оцінка розміру шкоди, завданої Україні внаслідок незаконного, невинуватеного, неспровокованого повномасштабного російського вторгнення, а також потреб на відновлення нашої держави (RDNA2), що було проведено представниками Світового банку, Кабінету Міністрів України, Європейської комісії, Організації Об'єднаних Націй та за підтримки інших партнерів, ще станом на 24 лютого 2023 року сума таких збитків становила 411 млрд доларів США [8, с. 11, с. 13]. Щодня дана цифра, на жаль, неухильно зростає. З огляду на це, для ефективної поствоєнної розбудови України, насамперед, важливо якомога швидше її почати – мобілізувати ресурси та відновлювати економіку вже зараз [10, с. 28]. Тому ключовим аспектом вирішення зазначеного вище питання є своєчасне фінансування відбудови України через поєднання різних джерел, зокрема фінансова допомога від усіх міжнародних партнерів, зокрема і міжнародних фінансових організацій, бюджетні кошти, спеціальні цільові фонди, інвестиції бізнесу та інші фінансові інструменти приватного капіталу, а також заморожені російські активи.

Державами-союзниками введено ряд санкцій проти рф та посібників російської агресії. Як заявила Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн у першій декаді листопада 2023 року, Європейський Союз готує 12-ий пакет санкцій проти росії [11]. Крім того, завдяки запровадженому режиму санкцій країни Європи та світу на території своїх юрисдикцій заморозили російські активи, зокрема кошти центрального банку рф та інші суверенні російські активи, активи підсанкційних російських юридичних та фізичних осіб, на загальну суму від 300 до 500 мільярдів доларів США [2, с. 64; 3; 5].

Разом з тим, у жовтні 2023 року міністри G7 та учасники саміту США – ЄС у відповідних офіційних заявах підтвердили свої зобов'язання тримати російські активи замороженими до того часу, поки рф не компенсує Україні збитки в результаті війни [13; 17]. Також на початку жовтня 2023 року відбувся Варшавський Безпековий Форум (WSF 2023), на якому обговорювалися питання конфіскації активів, належних рф. Участь у цьому заході брала заступниця Міністра юстиції України Ірина Мудра, яка справедливо зазначила, що «...росія зобов'язана виплатити кошти за завдані нею збитки, що є не тільки етичним чи моральним імперативом, а й, перш за все, юридичним зобов'язанням у відповідності до принципу відповідальності держав за міжнародним публічним правом» [1]. Отже, основним джерелом покриття витрат на відбудову та реконструкцію України повинні стати заморожені російські активи.

На сьогодні у світі не існує сучасного універсального прикладу розробленого правового механізму передачі заморожених активів держави-агресора на користь постраждалої держави для відшкодування останній збитків до припинення на її території воєнних дій. Разом з тим, ще наприкінці червня 2022 року у Канаді набули чинності внесені до Закону «Про спеціальні економічні заходи» від 04.06.1992 поправки, які надають можливості уряду Канади вживати економічні заходи проти певних осіб, включаючи іноземні держави, у ситуаціях, коли до цього закликають міжнародна організація або об'єднання держав, членом яких є Канада, сталося грубе порушення міжнародного миру і безпеки, в іншій державі сталися грубі й систематичні порушення прав людини, або сталися масштабні корупційні дії за участі національної або іноземної держави (див. п. 3.1 ст. 3 цього Закону Канади). Згідно зі ст. 4, 5 Закону за рішенням суду передбачена можливість конфіскації заморожених активів. Після відповідних консультацій уряд може передати кошти, які виручено від продажу конфіскованих активів, на відбудову іноземної держави, на яку негативно вплинуло грубе порушення міжнародного миру і безпеки, а також на відновлення міжнародного миру і безпеки та компенсацію жертвам грубого порушення міжнародного миру і безпеки, грубого й систематичного порушення прав людини або масштабних корупційних дій [18]. Але цей канадський прецедент щодо конфіскації заморожених російських активів досі не застосовано на практиці.

Правові пропозиції подібного змісту про конфіскацію заморожених російських активів та використання їх для допомоги Україні також відображено у законопроектах таких держав, як США, Естонія, Велика Британія. Зокрема, станом на 08 листопада 2023 року проект закону США (H.R. 4175) «Про відновлення економічного процвітання та можливостей для українців» (Rebuilding Economic Prosperity and Opportunity for Ukrainians Act, скорочено – REPO for Ukrainians Act) підтримано Комітетом у закордонних справах Палати представників Конгресу США для подальшого розгляду його у Конгресі [16]. 07 листопада 2023 року в Естонії Конституційною комісією Рійгікогу (парламенту Естонії) схвалено підготовлений урядом законопроект щодо внесення поправки до Закону «Про міжнародні санкції», що передбачає внутрішньодержавні правила використання заморожених активів підсанкційних осіб, щоб відшкодувати збитки, яких російська війна завдала Україні [12]. У Великій Британії у Палаті

громад парламенту на розгляді перебуває проект закону «Про конфіскацію російських державних активів і підтримку Україні» (Seizure of Russian State Assets and Support for Ukraine Bill), що зобов'язує Державного секретаря подавати до парламенту пропозиції щодо конфіскації російських державних активів для надання підтримки Україні, а також пов'язаних із зазначеним вище цілей [19].

Разом з тим, слід зазначити, що 25 травня 2022 року Європейською Комісією подано на розгляд проект Директиви Європейського Парламенту та Ради про повернення активів та конфіскацію [15]. Згідно з положеннями проекту держави-члени Європейського Союзу на законодавчому та інституційному рівні зобов'язані забезпечити ефективне управління замороженими та конфіскованими активами та впровадження таких механізмів, як планування перед арештом (pre-seizure planning) і соціального використання (social re-use). Європейський соціально-економічний комітет (EESC) зацентрував на необхідності більшої деталізації врегулювання питання соціального використання конфіскованих активів, чіткого визначення процедури компенсації або відшкодування збитків, завданих в результаті вчинення злочину, а також конкретизації інструментів співпраці з третіми країнами та сприянні розвитку такої співпраці для активізації механізмів повернення активів та виплати компенсацій жертвам злочинів у третіх країнах [4].

На підтвердження непохитної позиції ЄС щодо того, що РФ повинна припинити свою агресію та нести юридичні наслідки всіх своїх міжнародно-протиправних дій, включаючи компенсацію за завдану Україні шкоду, Європарламент у прийнятій від 09 листопада 2023 року резолюції закликає ЄС та його держави-члени знайти правові шляхи конфіскації заморожених російських активів та їх використання для відновлення України і компенсації жертвам російської агресії, а також вітає оголошення бельгійського уряду про оподаткування доходів, отриманих від знерухомлених російських фінансових активів, якими володіє міжнародний депозитарій Euroclear (див. п. 19 резолюції) [14]. Бельгія створила спеціальний фонд для підтримки України в розмірі 1,7 млрд євро, який наповнюється за рахунок оподаткування надприбутків від заморожених у Бельгії російських активів [3; 9].

Водночас, варто зауважити, що під час проведення Варшавського Безпекового Форуму (WSF 2023) Україна запропонувала концепцію міжнародного комплексного компенсаційного механізму, який передбачає три компоненти: 1) міжнародний Реєстр збитків, який обліковуватиме всі завдані збитки та докази їх настання; 2) міжнародну комісію з розгляду заяв для присудження сум до виплати; 3) міжнародний компенсаційний фонд, який акумулюватиме кошти для виплати репарацій [1]. На сьогодні перший компонент вводиться у дію – Верховна Рада України прийняла Закон України «Про приєднання України до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України», який розроблено з метою виконання внутрішньодержавних процедур, необхідних для приєднання України до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, прийнятою Резолюцією СМ/Res(2023)3 Комітету Міністрів Ради Європи 12 травня 2023 року на 1466-му засіданні заступників Міністрів [6].

Також, слід вказати, що з метою підвищення законодавчого, інституційного та операційного рівня ефективності виявлення, розшуку, арешту та конфіскації активів, а також запровадженні дієвих механізмів щодо повернення активів в Україну, виплати компенсації, відшкодування збитків або шкоди, завданих Україні внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, відшкодування збитків або шкоди, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ проти України, Кабінетом Міністрів України була схвалена Стратегія повернення

активів на 2023-2025 роки та затверджено операційний план заходів з реалізації цієї Стратегії [7].

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити узагальнюючий висновок, що міжнародними партнерами запропоновані такі моделі правового врегулювання використання російських активів, заморожених за кордоном, для відбудови України, як їх конфіскація і передача Україні (Канада, США, Велика Британія, Естонія), передача через спеціально створений на національному рівні фонд податків, нарахованих на надприбутки від заморожених російських фінансових активів (Бельгія). Отже, механізм реалізації передачі заморожених російських активів потребує своєчасного доопрацювання та політичної волі усіх держав – союзників для впровадження даного механізму з дотриманням законодавства ЄС та міжнародного права. З огляду на це можна запропонувати запровадження політико-правового механізму використання заморожених російських активів на основі міжнародної угоди, положеннями якої будуть передбачені стандартні правила щодо відстеження та ідентифікації, заморожування, конфіскації, управління знерухомленими як російськими активами (суверенні активи РФ, активи підсанкційних російських юридичних та фізичних осіб), так і активами прибічників і посібників агресивної російської війни, а також процедуру безпосередньої передачі цих активів, у тому числі доходів від них, податків від надприбутків з таких активів, Україні для її відновлення.

Список літератури

Ірина Мудра виступила з промовою на Варшавському Безпековому Форумі. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/iryna-mudra-vystupyla-z-promovoju-na-varshavskomu-bezpekovomu-forumi>

Камінська Н.В., Пожидаєва М.А. Правова природа санкцій та їх ефективність у протидії російському вторгненню. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2022. № 2. С. 59-75. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nzizvru_2022_2_9

Конфіскація російських активів на користь України: у яких країнах є прогрес. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/31/infografika/finansy/konfiskacziya-rosijskux-aktyviv-koryst-ukrayiny-yakux-krayinax-ye-prohres>

Конфіскація та повернення активів: законодавчі ініціативи. Агентство з розшуку та менеджменту активів. URL: <https://arma.gov.ua/news/typical/konfiskatsiya-ta-povernennya-aktiviv-zakonodavchi-initsiativi-es>

Країни G7 заморозили 280 мільярдів доларів російських активів, їх не розморозять до відновлення України. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/13/705440/>

Про приєднання України до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України: проект Закону України № 0225 від 04.09.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1980609>

Про схвалення Стратегії повернення активів на 2023-2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України № 670-р від 01.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/670-2023-%D1%80#Text>

Україна. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. Лютий 2022 – лютий 2023. Березень 2023, Світовий Банк, Уряд України, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй. 164 с. URL:

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062823034041908/pdf/P18017401fe8430010af21016afb4ebc8c4.pdf>

Чотири способи, як російські гроші можуть послужити відшкодуванню шкоди, завданої війною. Інститут законодавчих ідей. URL: https://confiscation.com.ua/analytics/chotyry_sposoby_yak_rosijski_groshi_mozhut_posluzhyty_vi_dshkoduvannyu_shkody_zavdanoyi_vijnoyu/

Шаповал Н., Федосенко М., Грибановський О., Терещенко О. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. Дослідження підготовлене за сприяння проєкту "Ефективне управління державними фінансами в Україні III", що реалізується Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за фінансування Уряду Німеччини. Policy Paper. 28 с. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>

Address by the President von der Leyen to Members of Verkhovna Rada. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_5561

Estonian parlt committee supports use of frozen Russian assets for Ukraine. URL: https://www.baltictimes.com/estonian_parlt_committee_supports_use_of_frozen_russian_assets_for_ukraine/

G7 Finance Ministers and Central Bank Governors' Statement. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/12/g7-finance-ministers-and-central-bank-governors-statement/>

Joint Motion for a Resolution on the effectiveness of the EU sanctions on Russia (2023/2905(RSP)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2023-0453_EN.html

On asset recovery and confiscation: proposal for a Directive of European Parliament and of the Council. European Commission. COM(2022) 245 final 2022/0167 (COD). Brussels, 25.05.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0245&qid=1653986198511>

Rebuilding Economic Prosperity and Opportunity (REPO) for Ukrainians Act. H.R. 4175. URL: https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/06-14-23_repo_act.pdf

U.S. – EU Summit Joint Statement. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_5198

Special Economic Measures Act (S.C. 1992, c. 17) URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-14.5/page-1.html#docCont>

Seizure of Russian State Assets and Support for Ukraine Bill. URL: <https://bills.parliament.uk/bills/3415#timeline>